

ELİT VE ELİT OLMAYAN ERKEK BASKETBOLCULARDA HEDEF YÖNELİMİ, GÜDÜSEL (MOTİVASYONEL) İKLİM VE YAŞAM DOYUMU

Turhan TOROS

Hacettepe Ü., Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, elit ve elit olmayan erkek basketbolcuları, hedef yönelimi, güdüsel iklim ve yaşam doyumu değişkenleri bakımından betimlemektir. Çalışmaya basketbol 1. liginde oynayan yaş ortalaması 23.34 ± 4.47 yıl olan, 148 elit basketbolcu ve 2. ligde oynayan yaş ortalaması 21.19 ± 3.94 yıl olan 88 elit olmayan basketbolcu katılmıştır. Basketbolcuların hedef yönelimleri "Sporda Görev ve Ego Yönelim Ölçeği", güdüsel iklimleri "Sporda Algılanan Güdüsel İklim Ölçeği" ve yaşam doyumları "Yaşam Doyumu Ölçeği" ile belirlenmiştir. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, korelasyon analizi ve MANOVA istatistiksel tekniklerine başvurulmuştur. Bulgular yaşam doyumu yüksek, elit olan ve elit olmayan sporcuların yaşam doyumu düşük, elit ve elit olmayan sporculardan anlamlı düzeyde daha yüksek performans iklimi ve ustalık iklimi ortalamasına sahip olduğunu göstermiştir ($p < 0.01$). Görev yönelimi ve ego yönelimi ortalamaları açısından gruplararası anlamlı farklılaşma gözlenmemiştir. Araştırma özellikle motivasyonel iklimin, elit ve elit olmayan ve farklı yaşam doyumu düzeylerinde bulunan basketbolcular açısından önemli olduğuna ilişkin veriler sunmuştur. Yüksek yaşam doyumlu olmanın hem elit hem de elit olmayan sporcularda güdüsel iklimde artışa neden olduğu açığa çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Elit ve elit olmama, Hedef yönelimi, Görev yönelimi hedefler, Ego yönelimi hedefler, Güdüsel iklim, Ustalık iklimi, Performans iklimi, Hedef belirleme, Yaşam doyumu

Geliş tarihi : 21.11.2001

Yayına kabul tarihi : 19.08.2002

GOAL ORIENTATION, MOTIVATIONAL CLIMATE AND LIFE SATISFACTION AMONG ELITE AND NON-ELITE MALE BASKETBALL PLAYERS IN TURKEY*

ABSTRACT

The aim of study was to describe elite and non elite basketball players according to their goal orientation, motivational climate and life satisfaction features. A total of 236 basketball players (148 elite basketball player from the premier league and 88 non-elite basketball player from the second class league) participated in this study. "Task and Ego Orientation in Sport Questionnaire", "Perceived Motivational Climate in Sport Questionnaire" and "Life Satisfaction Questionnaire" were used in the study. Descriptive statistics, MANOVA, Pearson correlation coefficient were used as statistical analyses. Findings revealed that high life satisfaction groups of both elite and non elite basketball players had significantly higher mean scores of performance climate and mastery climate than low life satisfaction groups of both elite and non elite basketball players' mean scores of the same variables .

Findings revealed that high life satisfaction groups of the elite and non elite basketball players had higher performance and mastery climate mean scores than low life satisfaction groups of the elite and non elite basketball players mean scores of the same variables. There were not significant differences between groups in terms of task and ego orientations mean scores. The present study presented strong evidence that life satisfaction has impact to motivational climates of the basketball players in Turkey. In short the more life satisfaction yield the more motivational climates, orientations.

Key words : *Elite and non-elite, Goal orientation, Task orientation goals, Ego orientations goals, Motivational climate, Mastery climate, Goal setting, Life satisfaction.*

GİRİŞ

İnsan davranışlarının amaca yönelik olduğu; insanı davranışa iten nedenlerin bulunduğu geniş olarak kabul gören bir sayılıdır.

Bu sayılı çerçevesinde psikolojide amaca yönelik davranışın çeşitli yönlerini inceleyen kuramlar ve yaklaşımlar geliştirilmiştir (Kluckhohn ve Murray, 1953; Lewin, 1935; Pervin, 1983). Güdü, insan davranışlarını başlatan ilk neden olarak çeşitli kapsamlarda incelenmiş ve başarı güdüsü, spor psikolojisinin ana konularından biri olmuştur (Machr ve Nicholls, 1980; Nicholls, 1984; 1989).

Spor psikolojisinde başarı güdülenmesi kapsamı altında sportif davranışın amaç yapısı incelenmiştir. Duda (1989) ve Duda ve White (1992), Nicholls'un gelişimsel temelli algılanan yetenek kuramından etkilenecek, sporda hedeflere ulaşmada ve başarı güdülenmesinde iki temel stili ayırt etmişlerdir. Bunlardan ilki, görev ile ilişkili hedef yönelimidir. Görev ile ilişkili hedef yönelimini benimseyen sporcular, beceri gelişimini, öğrenmeyi, görevde ustalaşmayı, takım uyumunu ve işbirliğini öne alırlar. Duda ve ark. (1995), görev ile ilişkili hedef yöneliminin doyum, hoşlanma, sporla içsel olarak ilgilenme ile pozitif olarak ilişkili olduğunu bulmuşlardır. İkincisi, ego ile ilişkili hedef yönelimidir. Ego ile iliş-

kili hedef yönelimine sahip olan bireyler üstün olmaya, rakiplerini alt etmeye, etkinliğin sonucuna odaklaşırlar. Araştırmalar ego ile ilişkili hedef yöneliminin direnç eksikliğine, yüksek kaygı düzeyine, sportif etkinlikten daha az hoşlanmaya ve doyuma yol açtığına işaret etmiştir (Boyd, 1990; Duda, 1992).

Bireylerin amaç yapısına spor ortamının etkisi, incelenen bir diğer konu alanıdır. Sporcunun uğraştığı spor alanındaki güdüsel iklimi algılamasının, onun sahip olduğu hedef yönelimine etkide bulunduğu belirtilmiştir (Solmon ve Boone, 1993). Güdüsel iklim, yarışma düzeyi, yönerge stilleri, önemli kişilerin takım kültürüne etkisi gibi çeşitli özellikleri içermektedir. Bir spor ortamının iki farklı güdüsel iklime sahip olduğu öne sürülmüştür (Roberts ve Ommundsen, 1996). Bunlardan ilki, sosyal sorumluluğu, yaşam boyu beceri gelişimini besleyen; öğrenmeyi, antrenman yapmayı destekleyen ve direnci, kararlılığı öne çıkaran ustalık iklimidir. Antrenörler, liderler, spor yöneticileri, izleyiciler, çeşitli açık veya gizil pekiştirmeler yoluyla böyle bir iklimi oluştururlar. İkincisi, diğerinin/rakibinin yeteneklerine ve yaptıklarına odaklaşmayı kolaylaştıran; star olmayı, rakibini alt etmeyi güçlendiren performans iklimidir (Roberts ve Ommundsen, 1996). Walling, Duda ve Chi (1993), yarışmacı durumlarda performans ikliminin spora katılımdan alınan doyum ve başarıya ilişkin kaygı düzeyini belirlediğini bulmuşlardır. Benzer olarak Roberts ve Ommundsen (1996), performans ikliminin rakiplerinde üstünlükten elde edilen doyum duygularını kolaylaştırdığını belirlemiştir.

Sonuç olarak, hedef yönelimi ile algılanan güdüsel iklim değişkenleri arasında paralellikler göze çarpmaktadır. Görev ile ilişkili hedef yönelimi, bireysel bir özellik olarak, ustalık yönelimli güdüsel iklimde en iyi gerçekleşecektir. Yine bir bireysel özellik olarak ego ile ilişkili hedef yönelimi, performans yönelimli güdüsel iklimle uyumludur. Duda (1996), algılanan güdüsel iklim değişkenleri ile sporcuların hedef yönelimleri arasında güçlü korelasyonlar elde etmiştir. Roberts ve Ommundsen (1996) yüksek görev yönelimli beden eğitimi bölümü öğrencilerinin, güdüsel iklimi ustalık yönelimli olarak algıladıklarına; buna karşın ego yönelimli öğrencilerin güdüsel iklimi performans yönelimli olarak algıladıklarına işaret etmiştir.

Yaşamdan alınan doyum ve öznel iyi olma değerlendirmeleri ile amaç yapısı ve amaç erişme arasında ilişkinin bulunduğu öne sürülmüştür (Diener, 1984; Emmons, 1986; Michalos, 1985; Yetim, 1993). Ryan ve ark. (1996), ilgililik, özerklik, yeterlilik gibi içsel gereksinmelere yönelik amaçlı davranışların yüksek doyum algısına yol açtığını bulmuşlardır. Csikszentmihalyi (1975, 1990), uygun beceri düzeyinde sürdürülen etkinliklerin, zamanın akışı içerisinde mutluluğa ve doyuma yol açtığını bildirmiştir. Bu bakımdan sportif etkinlik sürecinin, bu süreçte ele alınan amaçların ve amaçlara erişmenin, sporcunun yaşamını doyumlu bulmasına yol açacağı söylenebilir. Yaşamını doyumlu bulan sporcuların, sportif hedeflerle, spor ortamının güdüsel iklimi ile daha fazla ilişkisi olması beklenen bir sonuç olacaktır.

Gerek hedef yönelimleri ve algılanan güdüsel iklim, gerekse yaşam doyumunu değişkenleri, bilişsel yargılama ve değerlendirme temelli değişkenlerdir. Yaşam doyumunu, bireylerin bir bütün olarak yaşamlarına ilişkin oldukça tutarlı bilişsel yargılarından oluşmak-

tadır (Diener, 1984). Yine sporcunun görev veya ego ile ilişkili hedef yönelimlerine sahip olma derecesi, bir yaşantı değerlendirmesini, yargılamayı gerektirir. Spor ortamının güdüsel iklimine ilişkin algılar, yaşantı sonucu oluşan bilişsel değerlendirmeleri kapsamaktadır. Bu bakımdan sözü geçen değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek yerinde olacaktır.

Bu araştırmanın amacı, elit ve elit olmayan basketbol oyuncularını hedef yönelimleri, algılanan güdüsel iklim değişkenleri ve yaşam doyumu bakımlarından çok yönlü betimlemektir. Değişkenlerin elit olma ve elit olmama bakımından gösterdiği özelliklerin yanı sıra, yaşam doyumu düzeylerine göre farklılaşmaları araştırmanın odağını oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 1999 – 2000 sezonunda Türkiye I. Basketbol erkekler ligindeki 14 takımın oyuncusu ve Türkiye II. Basketbol erkekler ligindeki 16 takımın oyuncusu oluşturmaktadır. Evreni olabildiğince temsil etmek üzere takımların bölgelere yoğunluğu gözetilerek I. Basketbol erkekler liginden 12 takımdan toplam 148 elit oyuncu ve II. Basketbol erkekler liginden 8 takımdan 88 elit olmayan oyuncu örneklem olarak belirlenmiştir. Çalışmada basketbol 1. liginde oynayan sporcuların yaş ortalaması 23.34 ± 4.47 yıl ve 2. ligde oynayan sporcuların yaş ortalaması 21.19 ± 3.94 yıldır. Örneklem seçiminde özellikle II. lig için bölge ve takım yoğunluğu temelli tabakalı örnekleme yoluna başvurulmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırma Türkiye I. basketbol erkekler liginde oynayan 12 takımda yer alan elit Türk oyuncularla ve II. basketbol erkekler liginde oynayan 8 takımın elit olmayan Türk oyuncuları ile sınırlıdır. Ölçeklerin Türk sporcularına uyarlama çalışmaları yapıldığı için yabancı uyruklu oyuncular araştırmaya dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada temel ölçme araçları, Duda (1989; 1992) tarafından geliştirilen Sporda Görev ve Ego Yönelimi Ölçeği (SGEYÖ), Walling, Duda ve Chi (1993) tarafından geliştirilen Sporda Algılanan Motivasyonel İklim Ölçeği (SAMIÖ), Diener ve ark. (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeğidir.

Sporda Görev ve Ego Yönelimi Ölçeği: Sporda Görev ve Ego Yönelimi Ölçeği 7'si görev, 6'sı ego yönelimi olmak üzere 13 maddeden oluşmuştur. Ölçeği yanıtlayanlar her bir maddeye katılımlarını 5'li değerlendirme sistemine göre yaparlar. Ölçek 8 yaşından itibaren tüm yaş gruplarına uygulanabilmektedir. Ölçeğin Türk sporcularına uyarlama çalış-

ması Toros (2001) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği çalışması açıklayıcı faktör analizi yardımıyla yapılmış (Duda, 1989; Duda ve ark., 1995) ve görev ve ego yönelimi olmak üzere iki faktör bulunmuştur. Ölçek ile ilgili çalışmada (Duda ve Whitehead, 1998), ölçeğin iç tutarlığı görev yönelimi için .79 ve ego yönelimi için .81 olarak belirlenmiştir. Duda (1992), ölçeğin üç haftalık test tekrar test güvenilirliğini görev yönelimi için .68 ego yönelimi için .75 olarak bulmuştur. Toros (2001), yaptığı çalışmada ilgili bulguları Türk sporcuları için test etmiştir. Bu çalışmada görev ve ego yönelimi olmak üzere iki faktörün genel varyansın %58'ini açıkladığı; iç tutarlığın görev yönelimi için .87, ego yönelimi için .85 olduğu ve üç haftalık test tekrar test güvenilirliğinin görev yönelimi için .65, ego yönelimi için .72 olduğu ortaya çıkmıştır.

Sporda Algılanan Motivasyonel İklim Ölçeği: Sporda Algılanan Motivasyonel İklim Ölçeği 9'u performans, 12'si ustalık iklimi olmak üzere 21 maddeden oluşmuştur. Ölçeği yanıtlayanlardan her bir maddeyi 5'li değerlendirme sistemine göre yargılaması istenmektedir. Ölçeğin Türk sporcularına uyarlama çalışması Toros (2001) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinal çalışmasında yapı geçerliği, hem açıklayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizi yardımıyla yapılmıştır (Walling, Duda ve Chi, 1993). Bu çalışmada ustalık ve performans iklimi olmak üzere iki faktörün bulunduğu belirlenmiştir. Seifriz ve ark. (1992) ve Walling ve ark. (1993), ölçeğin iç tutarlık katsayılarını .73 - .84 (performans iklimi) ve .80 - .81 (ustalık iklimi) olarak bulmuşlardır. Barnes, Page ve McKenna (1997), ölçeğin bir aylık test-tekrar test güvenilirliğini .68 olarak belirlemişlerdir. Toros (2001), ilgili bulguları Türk sporcuları açısından test etmiştir. Bu çalışmada ustalık ve performans iklimi faktörlerinin ölçeğin genel varyansının %51'ini açıkladığı, ölçeğin iç tutarlılığının ustalık iklimi için .84; performans için .90 olduğu ve üç haftalık test-tekrar test güvenilirliğinin ustalık iklimi için .66, performans iklimi için .74 olduğu ortaya çıkmıştır.

Yaşam Doyumu Ölçeği: Yaşam Doyumu Ölçeği 5 aynı yönde ifadeden oluşmuştur. Yanıtlayanlardan her maddeye katılım düzeylerini 7'li değerlendirme sistemine göre bildirmeleri istenir. Ölçeğin gerek orijinal formunun, gerekse Türkçe'ye uyarlanmış formunun yüksek güvenilirliğe ve yapı geçerliğine sahip olduğu bildirilmiştir (Diener, 1984; Yettim, 1991).

Verilerin Toplanması

Bir batarya haline getirilen ölçekler, yüz yüze görüşme ve posta ile uygulanmıştır. Posta ile uygulamada, ölçekler kargo aracılığı ile gönderilmiş, koçlar yardımıyla sporculara tamamlatıldıktan sonra, yine kargo aracılığıyla araştırmacıya ulaştırılmıştır. Elit basketbolcular için 68 adet batarya, posta ile gönderilmiş; bunların 20'si denetlenerek geçersiz bulunmuştur. Elit olmayan basketbolcuların tamamına ölçekler yüzyüze görüşme yoluyla uygulanmıştır. Uygulama yaklaşık üç ay sürmüştür.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, MANOVA, Pearson korelasyon analizi tekniklerine başvurulmuştur. Verilerin analizinde SPSS 7.5 paket programı kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular önce tüm sporcuları kapsayan özelliklerle ele alınacak; sonra elit ve elit olmayan sporculara ilişkin veriler sunulacaktır. Tablo 1'de elit ve elit olmayan sporcuların betimsel istatistikleri verilmiştir.

Tablo 1. Elit ve elit olmayan sporcuların betimsel istatistikleri

	ELİT OLANLAR n = 148		ELİT OLMAYANLAR n = 88	
	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS
GÖREV YÖNELİMİ	23.83	5.25	24.10	4.25
EGO YÖNELİMİ	17.70	5.41	17.33	4.61
USTALIK İKLİMİ	31.82	5.01	33.15	5.45
PERFORMANS İKLİMİ	38.28	8.37	35.77	5.65
YAŞAM DOYUMU	24.03	5.98	21.89	6.19

Betimsel istatistikler değerlendirildiğinde, elit sporcuların elit olmayan sporculara göre, görev yönelimi ve ustalık iklimi ortalamalarının daha düşük olduğu görülmektedir (Tablo 1). Ayrıca elit sporcuların, elit olmayan sporculara göre ego yönelimi, performans iklimi ve yaşam doyumu ortalamalarının daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Tablo 2. Elit sporcularda değişkenler arası korelasyon tablosu

ELİT SPORCULAR	GÖREV YÖNELİMİ	EGO YÖNELİMİ	USTALIK İKLİMİ	PERFORMANS İKLİMİ
GÖREV YÖNELİMİ				
EGO YÖNELİMİ	0.413***			
USTALIK İKLİMİ	0.219**	-0.186*		
PERFORMANS İKLİMİ	0.181*	0.601***	-0.189*	
YAŞAM DOYUMU	0.093	0.108	0.037	-0.010

***p<0.001

**p<0.008

*p<0.02

Tablo 2’de elit sporcular açısından değişkenler arası Pearson korelasyon katsayıları sunulmuştur. Burada çift uçlu değerlendirme bakımından anlamlılık taşıyan bulgular incelenecektir. Buna göre, görev yönelimi ile pozitif olarak anlamlı düzeyde korelasyon gösteren değişkenler ego yönelimi (0.413; $p<0.001$), ustalık iklimi (0.219; $p<0.008$), performans iklimi (0.181; $p<0.02$)’dir. Bu ilişkiler görev yönelimi arttıkça, ego yönelimi, ustalık iklimi ve performans ikliminin arttığına işaret etmektedir. Ego yönelimi performans iklimi pozitif yönde (0.601; $p<0.001$), ustalık iklimi negatif yönde (-0.186; $p<0.02$) anlamlı düzeyde ilişkilidir. Sonuçlar ego yöneliminin performans iklimi ile birlikte değiştiğini; ustalık iklimi ile ise ters yönde değiştiğini göstermiştir. Ustalık iklimi ile performans iklimi (-0.189; $p<0.02$) arasında anlamlı negatif korelasyon vardır. Sporcunun performans iklimi arttıkça, ustalık iklimi azalmıştır. Tüm söylenen ilişkiler nedensel olmadığından, tersinin de doğru olması mümkündür. Eldeki anlamlı ilişkiler içerisinde ego yönelimi-performans iklimi ve ego yönelimi-görev yönelimi ilişkilerinin oldukça güçlü olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Elit olmayan sporcularda hedef yönelimi ve güdüsel iklim alt boyutları arasındaki korelasyon

ELİT OLMAYAN SPORCULAR	GÖREV YÖNELİMİ	EGO YÖNELİMİ	USTALIK İKLİMİ	PERFORMANS İKLİMİ
GÖREV YÖNELİMİ				
EGO YÖNELİMİ	0.527**			
USTALIK İKLİMİ	0.187	0.102		
PERFORMANS İKLİMİ	0.276*	0.509**	0.165	
YAŞAM DOYUMU	0.116	0.107	-0.029	-0.174

** $p<0.001$ * $p<0.009$

Tablo 3’de elit olmayan sporcular açısından değişkenler arası Pearson korelasyon katsayıları sunulmuştur. Burada çift uçlu değerlendirme bakımından anlamlılık taşıyan ilişkiler incelenecektir. Görev yönelimi ile ego yönelimi (0.527; $p<0.000$) ve performans iklimi (0.276; $p<0.009$) arasında olumlu yönde anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir. Buna göre elit olmayan sporcuların görev yönelim özellikleri arttıkça onların performans iklimi özellikleri ve ego yönelim özellikleri de artmaktadır. Ego yönelimi ile anlamlı düzeyde ilişkili olan değişken performans iklimi (0.509; $p<0.001$)’dir. Ego yönelimi arttıkça performans ikliminin arttığı gözlenmiştir. Elde edilen anlamlı ilişkiler çerçevesinde görev yönelimi-ego yönelimi ve ego yönelimi-performans iklimi ilişkisinin oldukça güçlü olduğu söylenebilir.

İki farklı yaşam doyumu düzeyini belirlemek üzere örneklemin yaşam doyumu ortalaması ve medyan değerlendirilmiştir. Buna göre örneklemin yaşam doyumu ortalaması 22,6 ve medyanı 23’tür. Sonuçta 23 ve daha yukarıda olan ortalamalar yüksek yaşam

Basketbolcularda Hedef Yönelimi, Motivasyonel İklim ve Yaşam Doyumu

doyumlu ve diğerleri düşük yaşam doyumlu olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Yüksek yaşam doyumlu gruba örneklemin % 52'si (elit sporcuların % 58, elit olmayan sporcuların % 54'ü), ve düşük yaşam doyumlu gruba örneklemin % 48'i (elit sporcularda % 42 ve elit olmayanlarda % 46) girmiştir.

Tablo 4. İki farklı yaşam doyumu düzeyi ve elit olma ve elit olmama bakımından çoklu varyans analizi sonuçları

DEĞİŞKENLER	ELİT OLANLAR		ELİT OLMAYANLAR		Sd	F	Eta ²
	Yaşam Doyumu Düşük	Yaşam Doyumu Yüksek	Yaşam Doyumu Düşük	Yaşam Doyumu Yüksek			
GÖREV YÖNELİMİ	3.38	3.42	3.40	3.48	3	1.93	0.02
EGO YÖNELİMİ	2.85	3.05	2.80	2.94	3	1.97	0.02
USTALIK İKLİMİ	2.35	2.95	2.40	3.12	3	3.55*	0.04
PERFORMANS İKLİMİ	3.85	4.65	3.46	4.48	3	8.91**	0.11

Wilks Lambda= .926 ; F (3,235) = 3.64 p<0.003

Hotelling T²= .80 ; F (3,235) = 3.64 p<0.003

Tablo 4'de de görüleceği üzere, hem elit hem de elit olmayan yüksek yaşam doyumlu grupların elit ve elit olmayan düşük yaşam doyumlu gruplara göre daha yüksek performans iklimi ve ustalık iklimi ortalamalarına sahip olduğu ve ortalamalar arası farklılaşmaların istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Elit ve elit olmayan ve yüksek yaşam ve düşük yaşam doyumlu grupların görev yönelimi ve ego yönelimi ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı gözlenmiştir.

Böylece iki yaşam doyumu düzeyi, iki ayrı elit düzeyi (elit olan ve elit olmayan) ve dört bağımlı değişken bakımından yapılan çok yönlü varyans analizinde, performans iklimi ve ustalık iklimi bakımından gruplararası anlamlı farklılaşmaların olduğu ortaya çıkmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma elit ve elit olmayan sporcuların hedef yönelimi (görev ve ego), motivasyonel iklim (performans ve ustalık) ve yaşam doyumu bakımından çok yönlü betimleme hedefine ulaşmıştır.

Değişkenler arası ilişkilerde hem elit olan hem de elit olmayan erkek basketbolcularda, görev yönelimi ile ego yönelimi ve performans iklimi arasında anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir. Yine ego yönelimi ile performans iklimi arasında elit olan ve elit olmayan

sporcular arasında yüksek düzeyde korelasyonların olduğu belirlenmiştir. Yaşam doyumunun her iki grupta hedef yönelimi ve motivasyonel iklim değişkenleri ile anlamlı korelasyon göstermediği ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar ego yöneliminin performans iklimi ile ilişkili olduğu; ego yönelimli sporcuların spor ortamının güdüsel iklimini daha çok performans temelli algıladığı bulgularını doğrulamaktadır (Roberts ve Ommundsen, 1996).

Yapılan çok yönlü varyans analizi yüksek yaşam doyumlu grupların (elit olan ve elit olmayan) düşük yaşam doyumlu gruplara (elit olan ve elit olmayan) göre anlamlı düzeyde daha fazla performans ve ustalık iklimi ortalamasına sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. Bulgular sporcuların yaşam doyumunun düzeyinin, onların motivasyonel iklimleri ile ilişkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifade ile, gerek elit olan gerekse elit olmayan sporcuların yaşam doyumunun yükseldikçe, onların performans iklimi ve ustalık iklimi algıları güçlenmekte ve bunlara yönelik tutumların ortalamaları da yükselmektedir.

Bilindiği gibi güdüsel iklim, spor ortamının sosyal ve grupsal yanlarının sporcu üzerindeki etkisini açığa çıkarmaktadır. Bireysel olarak sahip olunan bir yönelim (bir kişilik treyti) güdüsel iklim etmenlerinin etkisiyle güçlenmekte, zayıflamakta veya bazen tersine dönebilmektedir. Bununla birlikte ego ile ilişkili hedef yönelimine sahip sporcunun performans iklimine sahip bir ortamda başarılı olacağı; her iki özelliğin birbirini pekiştirdiği gözlenmiştir (Roberts ve Ommundsen, 1996; Duda, 1992). Araştırmada, ne ego ne de görev yönelimi ortalamalarının yaşam doyumunu ve elit olma düzeylerine bağlı olarak farklılaştığına yönelik anlamlı bir bulgu elde edilmemiştir. Dolayısıyla sporcuların bireysel hedef yönelimlerinde yaşam doyumunu ve elit olmaya bağlı anlamlı farklılaşmaya rastlanılmamıştır.

Sporcuların takım yaşantılarının, spor ortamının güdüsel iklim özelliklerinin, yaşam doyumunu ile ilişkili olması, yaşam doyumunun ve güdüsel iklimin aynı kaynaklardan beslendiğine işaret edebilir. Kollektivistik kültürel özellikler nedeniyle (Kağıtçıbaşı, 1998), grup yaşantılarının, kolektif etkinliklerin, bireylerin yaşamlarını doyumlu bulmalarında etkin olması söz konusu olabilir.

Güdüsel iklim, doğrudan spor çevresinin (antrenör, seyirci, yönetici ve medya) pekiştirmeleri ile takımın hedef yönelimlerinin biçimlendirilmesi anlamına gelmektedir. Dikkat edilirse güdüsel iklimde de grup yaşantılarının ve kolektivistik öğelerin baskınlığı vardır. Dolayısıyla grup yaşantılarının, kolektif duygu, değer ve paylaşımların hem yaşam doyumunu, hem de güdüsel iklimi etkilediği belirtilebilir. Bu sonuçlar beklenen yöndedir ve literatürle uyumludur (Meece, 1991). Aynı zamanda Duda (1992) ve Walling, Duda ve Chi' (1993) nin bulgularıyla paralel niteliktedir.

Araştırmanın bulguları doğrultusunda, basketbolcuların çevrelerinden, antrenörlerinden baskın olma, rakibini alt etme ve üstün olma yönünde güçlü pekiştirmeler aldığı; böyle pekiştirmelerin yönlendiriciliği ile başarı kazanıp yaşamından doyum bulduğu; yaşamından doyumlu hale geldikçe de sahip oldukları performans iklimi yönelimlerinin güçlendiği söylenebilir. Aynı durum, spor ortamının beceri gelişimini teşvik ettiği, kendini geliştirme yönünde pekiştirdiği, ustalık iklimi yöneliminde de açığa çıkmaktadır. Ortalamalara bakıldığında, bu yönelimin daha fazla elit olmayan yüksek yaşam doyumlu

grupta gözlemlendiği görülür. Dolayısıyla elit olmayan sporculara çevresi, beceri kazanımı, gelişim yönünde pekiştirmelerde daha çok bulunmakta ve bu sporcular çevresel pekiştirmelerle başarı elde etmektedir. Başarı, doyum duygusuna yol açmakta ve doyumlu olan elit olmayan basketbolcular, ustalık yönelimini daha fazla önemli bulmaktadır. Elit olma düzeyine kadar antrenörlerin, spor yöneticilerinin, beceri gelişimine önem vermesi, ustalaşmayı pekiştirmesi doğal sayılabilir. Elit olma ile birlikte, aynı çevre, daha çok performans iklimine yönelik pekiştirmelerde bulunmaktadır. Ancak görüleceği üzere yüksek yaşam doyumlu elit sporcularda ustalık iklim ortalamaları, düşük yaşam doyumlu elit olan gruba göre yüksektir. Bu durum, her ne kadar elit olma düzeyine ulaşmış olunsada da, becerilerin korunması ve geliştirilmesi için, spor çevresinin ustalık yönelimli pekiştirmede bulunmasının gerekli olduğuna işaret etmektedir. Yine, yüksek yaşam doyumlu elit olmayan grubun performans iklimi ortalaması, düşük yaşam doyumlu elit olmayanların ortalamasından yüksektir. Bu bulgu da elit olmayan basketbolcuların başarısında, rakibini yenmenin önemine işaret etmektedir. Yüksek yaşam doyumlu elit olmayan grup, elit olmaya daha fazla yaklaşmış olabilir. Bundan dolayı rakibini yenmeyi daha fazla önemli görebilir.

Sonuç olarak araştırmamızda Nicholls (1984), Duda (1989) Walling, Duda ve Chi (1993)'nin ortaya koydukları başarı güdülenmesinde hedef yönelimleri ve güdüsel iklim kuramlarını destekleyen önemli bulgular elde edilmiştir. Bu sonuçlar, bundan önceki yapılan araştırmaları da desteklemektedir (Duda, 1989; Duda ve White, 1992). Aynı zamanda, bu bulgular, elit sporcuların daha fazla performans yönelimli iklimde olduğu bulgusuyla örtüşmektedir (Papaioannou, 1994; Toros ve Yetim, 2000a, 2000b, 2000c, 2000d).

Araştırmanın pek çok bulgusu, kuramın önermeleriyle örtüşmektedir. Yine araştırmamız ülkemiz koşulları gereği özgün bazı bulgulara da ulaşmıştır. Bunlardan ilki, toplulukçu genel kültürel yapılaşma gereği sporcularda bireysel yönelimlerin değil, güdüsel iklimin önemli olmasıdır. Spor ortamında grup normlarının, ortak değerlerin baskınlığı, basketbolcuların daha fazla güdüsel iklimleri benimsemelerine, hedef yönelimlerinde farklılaşmamalarına neden olmuştur. İkincisi, böyle bir kültürel yapı gereği ego ile ilişkili ve görev ile ilişkili hedef yöneliminin ayrımlaşmaması; birinin diğerine belirgin bir baskınlık kurmamış olmasıdır. Bu durum, çeşitli bakımlardan elit sporcularda da geçerlidir. Toplulukçu bir norm olarak diğerlerinden üstün olma, ön plana çıkma, star olma yönünde pekiştirilen elit oyuncu, bunu bir kişilik eğilimi olarak göstermekten çok; elit olmanın genel gereği, diğer elitlerin de aynı nitelikleri göstermiş olmasının doğal sonucu olarak sergilemektedir.

Bu araştırmada yer alan yaşamdan alınan doyumun güdüsel iklim yönelimlerinden birini sürdürmeyi kolaylaştırdığı veya zorlaştırdığı bulgusu, diğer bir özgün katkıdır. Yaşamından doyum bulan elit sporcular, performans iklimi yönünde pekiştirmeleri beklemekte; antrenörlerin, izleyicilerin, medyanın bu yöndeki desteklerini olumlu bulmaktadır. Böylece sporcular üzerinde antrenörlerin, izleyicilerin, medyanın ve genel olarak toplulukçu eğilimlerin etkisi belirginleşmiş olmaktadır. Elde edilen tüm sonuçların doğruluğunun yeni araştırmalarla sınanması gerektiği açıktır. Deneysel olmayan bir çalışmanın

sonuçlarının çok sayıda sonuçla desteklendiğinde, görelî bir anlamı olacağı bilinmektedir.

Bu araştırmanın sonucuna bağılı olarak görev ile ilişkili ve ego ile ilişkili hedef yönelimleri, ustalık iklimi ve performans iklimi bakımından Türk sporcularının genel bir profilinin çıkarılması uygun olacaktır. Yeniden ileri sürülen tüm yorumların akla en yakın gelen öneriler olduğu ve bu önerilerin denence olarak daha iyi deney desenlerinde sınanması gerektiği hatırlatılmalıdır.

Yazışma Adresi (Corresponding address): Turhan Toros, Hacettepe Ü., Spor Bilimleri ve Tek. Yüksekokulu 06532 Beytepe - ANKARA

Elektronik posta: turhantoros@yahoo.com

KAYNAKLAR

- Barnes, J.K., Page, A., & McKenna, J.(1997). Goal orientation and motivational climate of international rowers during training and competition seasons. **Journal of Sport Science**, 15, 70-71.
- Boyd, M.P. (1990). The Effects of Participation Orientation and Success-Failure on Post-Competitive Affect in Young Athletes. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Southern California.
- Csikszentmihalyi, M. (1975). **Beyond Boredom and Anxiety: The Experience of Play in Work and Games**. San Francisco:Jossey-Bass.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). **Flow: The Psychology of Optimal Experience**. NewYork: Harper and Row.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. **Psychological Bulletin**, 95, 542-575.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. **Journal of Personality Assessment**, 49, 71-75.
- Duda, J. L. (1989). Goal perspectives, participation and persistence in sport. **International Journal of Sport Psychology**, 20, 42-56.
- Duda, J. L., (1992). Motivation in sport setting: A goal perspective approach. In Roberts, G. C. (Eds.), **Motivation in Sport and Exercise** (pp.57-91). Champaign, Illinois: Human Kinetics.
- Duda, J.L. (1996). Maximizing motivation in sport and physical education among children and adolescents: The case for greater task involvement. **Quest**, 48, 290-302.
- Duda, J. L., & White, S. A., (1992). Goal orientations and beliefs about the cause of sport success among elite skiers. **The Sport Psychologist**, 6, 334-343.
- Duda, J.L., & Whitehead, J. (1998). Measurement of goal perspectives in the physical domain. In. J.L.Duda(Ed.), **Advances in Sport and Exercise Psychology Measurement**, (s.21-48). Morgantown, WV: Fitness Information Technology Inc.

- Duda, J.L., Chi, L., Newton, M.L., Walling, M.D., ve Catley, D. (1995). Task and ego orientation and intrinsic motivation in sport. **International Journal of Sport Psychology**, 26,40-63.
- Emmons, R.A.(1986). Personal strivings: An approach to personality and subjective well-being. **Journal of Personality and Social Psychology**, 51, 1058-1068.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). **Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile**. İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.
- Kluckhohn, C.& Murray, H.A. (1953). Outline of a conception of personality. In C. Kluckhohn, H.Murray & D.Schneider (Eds.). **Personality in Nature, Society and Culture (2.ed)**. NewYork: Knopf
- Lewin, K. (1935). **A Dynamic Theory of Personality**. NewYork: Mc Graw-Hill.
- Maehr, M.L. ve Nicholls, J.G.(1980). Culture and achievement motivation: A second look. In N. Warren(Ed.), **Studies in Cross-Cultural Psychology**, (s.221-267). New York: Academic Press.
- Meece, J. L., (1991). The classroom contest and students' motivational goals. **Advances in Motivational and Achievement**, 7, 261-258.
- Michalos, A. (1985). Multiple discrepancies theory(MDT). **Social Indicators Research**, 16, 347-413.
- Nicholls, J.G. (1984). Achievement motivation: Concepts of ability, subjective experience, task choice and performance. **Psychological Review**, 91, 329-346.
- Nicholls, J.G. (1989). **The Competitive Ethos and Democratic Education**. Cambridge,MA: Harvard University Press.
- Papaioannou, A., (1994). Development of a questionnaire to measure achievement orientation in physical education. **Research Quarterly for Exercise and Sport**, 65, 11-20.
- Pervin, L.A. (1983). The stasis and flow of behavior: Toward a theory of goals. In M.M. Page(Ed), **Nebraska Symposium on Motivation (Vol.30)**, s.1-53. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Roberts, G. C., & Ommundsen, Y., (1996). Effect of goal orientation on achievement beliefs, cognition and strategies in team sport. **Scandinavian Journal of Medicine and Science on Sport**, 6, 46-56.
- Ryan, R.M., Sheldon, K.M., Kasser, T. & Decci, E.L. (1996). All goals are not created equal: An organismic perspective on the nature of goals and their regulation. In P.M. Gollwitzer & J.A. Barg(Eds.), **The Psychology of Action: Linking Cognition and Motivation to Behavior**, (s.7-47). NewYork: Guilford.
- Seifriz, J.J., Duda.J.L. & Chi,L. (1992). The relationship of perceived motivational climate intrinsic motivation and beliefs about success in basketball. **Journal of Sport and Exercise Psychology**, 14, 375-391.
- Solmon, M. A., & Boone, J., (1993). The impact of student goal orientation in physical education classes. **Research Quarterly for Exercise and Sport**, 64, 418-424.
- Toros, T. & Yetim, Ü. (2000a). Sporda algılanan motivasyonel (güdüsel) iklim ölçeğinin Türk sporcuları için uyarılama ön çalışması. **Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi**. 11-13 Mayıs, İstanbul.

- Toros, T. & Yetim, Ü. (2000b). İkinci ligde oynayan erkek basketbolcularda hedef yönelimi ve güdüsel (motivasyonel) iklimin yaşam doyumuna etkisi. **X. Ulusal Psikoloji Kongresi**, 19-22 Eylül, İzmir.
- Toros, T. & Yetim, Ü. (2000c). Sporda hedef belirlemenin penaltı atışlarına etkisi. Ege Üniversitesi, **II. Futbol ve Bilim Kongresi**, 17 Ekim, İzmir.
- Toros, T. & Yetim, Ü. (2000d). Elit bayan basketbolcularda hedef yönelimi ve güdüsel (motivasyonel) iklimin yaşam doyumuna etkisi. **6. Spor Bilimleri Kongresi**, 3-5 Kasım, Ankara: Hacettepe Ü.
- Toros, T. (2001). Elit ve Elit Olmayan Erkek Basketbolcularda Hedef Yönelimi, Güdüsel İklim ve Hedeflerin Özgünlük Güçlük Derecesi Özelliklerinin Yaşam Doyumuna Etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Walling, M. D., Duda, J. L., & Chi, L., (1993). The perceived motivational climate in sport questionnaire: construct and predictive validity. **Journal of Sport and Exercise Psychology**, 15, 172-183.
- Yetim, Ü. (1991). Kişisel Projelerin Organizasyonu Açısından Yaşam Doyumu. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yetim, Ü. (1993). Life satisfaction: A study based on the organization of personal projects. **Social Indicators Research**, 29, 277-289.